

KİTAP İNCELEMESİ: YARATICI SINIF ADRES DEĞİŞTİRİYOR (Yetenek İçin Küresel Rekabet)

Okan ÇEREZ¹

Kitap İncelemesi

İnceleme Geliş Tarihi: 28.10.2021

İnceleme Kabul Tarihi: 20.04.2022

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1015758

Yazar: Richard FLORIDA

Çeviri: Zeynep Kökkaya CHALAR

Basım Yılı ve Yeri: 2011, İstanbul

Yayınevi: Golden Matbaacılık

ISBN: 978-605-5755-86-7

“Yaratıcı Sınıf Adres Değiştiriyor” isimli eserin derinlemesine kritiğini yapmaya başlamadan önce kitabın yazarının kısaca tanıtılmasında yarar vardır. Richard Florida 1957 doğumlu Amerikalı kent kuramcısı ve dünyanın önde gelen şehircileri arasındadır. Florida, dünyanın en çok ilgi gören kamu entelektüelleri arasında gösterilir. TIME dergisinin dünyanın en etkili 140 insanından biri olarak seçtiği Florida’nın en çok satan kitabı *The Rise of the Creative Class (Yaratıcı Sınıfın Yükselişi)* olmuştur. Florida, *Who’s Your City?*, *The New Urban Crisis*, *The Great Reset*, *Cities and the Creative Class*, *The Science of Growth*, *Atlas of Cities*, *The New Urban Crisis*, *The City as an Entertainment Machine*, *The Breakthrough Illusion* gibi birçok kitabın yazarıdır.

Geçmişten bugüne dünya üzerinde gerçekleşmiş göç hareketleri konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde pek çok farklı sebep sonuç ilişkisine dayalı göç olayının literatürde yer aldığı görülür ancak özellikle son dönemde ulusal ve uluslararası çalışmalarda üzerinde durulan göç hareketlerinin neredeyse tamamı yerinden edilmiş kitleler üzerine yoğunlaşmaktadır. Göç sadece savaş, iç karışıklık, kıtlık gibi kitleleri yerinden eden kaotik sebeplerle meydana gelmez, insanların kitleler halinde değil bireysel olarak, kendi özgür iradeleri ile daha iyi eğitim, sağlık ve iş imkanları gibi majör nedenlerle de göç ettikleri yadsınamaz bir gerçektir. Yetiştikleri ülkede aradıklarını bulamayan, vasıflı bireylerin daha iyi şartlar için göç etmeleri ise kısaca beyin göçü olarak adlandırılmaktadır.

Beyin göçünün ülkelere ve kentlere etkilerinin tartışıldığı bir ders için okunan bu kitap, zaman içerisinde Amerika’ya gerçekleşen beyin göçünün nedenlerini ve sonuçlarını işlemektedir. Son yıllarda bu ülkeden geri dönüşlerin giderek artması ve tersine beyin göçünün

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Kamu Yönetimi Bölümü, okancerez@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5069-2322.

yarattığı/yaratacağı sonuçların görülmesi hem okuyucular hem de literatür açısından kitabın önemini artıran bir diğer noktadır. Bu kritiğin yazılmasındaki amaç sosyal bilimler alanında özellikle kentleşme veya göç üzerine okumalar yapan çalışmacıların dikkatlerini çekerek kitabı tanımalarını sağlamak ve literatürde tersine göç hareketlerini inceleyen çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Richard Florida 2011 yılında daha önceki çalışmalarına bir yenisini daha ekleyerek *Yaratıcı Sınıf Adres Değiştiriyor* isimli kitabını yayınlamıştır. Eserini kaleme almaya başlarken önce kısa bir açıklama ile anlatmak istediklerini toparlamış ve *dünya dikenlidir* söylemi ile herkesin eşit şartlarda yaşadığı görüşünü ikna edici verilerle kısmen de olsa yanlışlamıştır (s.19). Kitabın ilk bölümünden başlayarak çeşitli kişilerin tezlerinden, görüşlerinden, hayatlarından ve çok farklı kurumların raporlarından örnekler verilerek anlatılmak istenen olgular güçlendirilmiştir. Çalışmasını *Yaratıcı Çağ, Yetenek İçin Küresel Rekabet ve Yolumuzu Kaybetmek* başlıklı üç temel bölüme ayıran Florida işe önce kitabın da ismini oluşturan *Yaratıcı Sınıf Adres Değiştiriyor* cümlesinden anlaşılması gerekenleri ortaya koyarak başlamış ve yaratıcı mesleklerde çalışan nüfus için kullandığı Yaratıcı Sınıf tanımlamasını Amerika Birleşik Devletleri üzerinden açıklamıştır (s.26). Bu yaratıcı meslekler bilim insanlarından mühendislere sanatçılardan mimarlara ve yöneticilere kadar çok farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Bu çerçevede yaratıcı sınıf dünyanın önde gelen kentleri arasında özgürce göç etme olanağına sahip, istihdam piyasasına dâhil olmuş kişilerdir.

Kitabın “*Yaratıcı Çağ*” başlıklı ilk bölümünde içinde bulunduğumuz çağı yaratıcı çağ olarak adlandırılarak başlanmış ve çağın en önemli olayının ekonomiden daha çok insan potansiyelinin geliştirilmesi olduğundan söz edilmiştir (s. 61). Kitabın başından sonuna kadar tezini grafiklerle, haritalarla ve tablolarla destekleyen Florida, yaratıcı ekonomi üzerinde durduğu sayfalarda da ABD üzerinden örneklemeler yaparak her zamankinden daha fazla insanın para kazanmak için yaratıcı mesleklerle uğraştıklarından söz etmiştir. Pek çok yaratıcı sermaye türünün yanında insan sermayesine vurgu yaparken Bill Gates üzerinden örnek veren yazar çalışma boyunca pek çok önemli kişi ve kurumdan alıntılar kullanmıştır. Bu durum, okuyucunun anlatılmak isteneni daha rahat idrak etmesini sağlamaktadır. Kitap boyunca aralıklarla tekrarlanan kavramlardan birisi olan “yaratıcı sermaye” ile Florida insanın doğasından gelen yeteneğini anlatmıştır. Çalışma boyunca kuramının en önemli özelliği olarak tanımladığı her insanın yaratıcı olduğu görüşünün görmezden gelindiğini ve yaratıcı sermayenin sınırsız bir kaynak olduğunu ifade etmektedir. Florida, çalışmasında ekonomik

büyümenin 3T'si olarak anlattığı teknoloji, yetenek (talent) ve hoşgörü (tolerance) kavramlarını yaratıcı sınıfı ve yaratıcı çağı açıklamada adeta anahtar kavramlar olarak kullanmıştır (s. 72).

Richard Florida'nın bu çalışmasında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da *The Rise of the Creative Class* kitabına gelen eleştirilere uzun bir bölüm ayırması ve insanların o kitaba bakış açılarının ve yorumlama tarzlarının yanlış olduğunu vurgulamasıdır (s. 87). Florida kendisine yöneltilen eleştirilere kimi zaman detaylı bilgiler ile kimi zaman Wall Street Journal gibi uluslararası yayınlarda yer alan çalışmalardan örnekler ile cevap vererek tartışmıştır. Florida'nın 2004 yılında güncellediği yaratıcılık endeksi çalışmasından sık sık faydalanılan kitapta yaratıcılık endeksinde yer alan bölgelerin günümüzdeki durumları değerlendirilmiştir. Florida'nın bakış açısına göre teknoloji, iş dünyası ya da kültürel yeniliklerin çoğu kent merkezlerinde olmaya devam etmektedir. Yine ona göre banliyöler de çağımızın bir gerçeği olup ütopya değildir, banliyöler olgunlaştıkça olumlu anlamda kentlerimize daha çok benzemeye başlamıştır. Kitabın hiçbir yerinde ABD üzerinden örnekler verme çizgisinden kopulmamış ve en başarılı bölgelerin her türlü insana kucak açan yerler olduğu vurgulanmıştır. Yazarın eleştirilere cevap verdiği bir başka bölümde ise eşcinsel evliliklerin yasal olduğu yerlerde yaratıcılık endeksinin de yüksek olduğuna vurgu yapılmış ve hoşgörü ile teknoloji arasındaki bağlantıya da dikkat çekilmiştir. Kitapta "The Rise of the Creative Class" isimli çalışmasının sanılanın aksine yeni ekonomik "fantezileri" hedef aldığına ve yaratıcı merkezlerin yüksek ücretli ve nitelikli çalışanları çekmeye devam ettiğine vurgu yapılmıştır.

Amerika'yı dünyanın en büyük gücü haline getiren olgunun sadece teknoloji ve pazar genişliği olmadığı vurgulanan çalışmada ABD'nin gücünün temel nedeni; dünyanın en iyi bilim insanlarını, mühendislerini ve kültürel girişimcilerini çekebilmesi olarak gösterilmiştir. Kitabın anlatmak istediklerinin daha iyi algılanması için şu örnek son derece önemlidir; uçak, telefon veya bilgisayar mütemadiyen Amerika'ya göç etmiş insanlar tarafından geliştirilmiş ve bu icatların bulunmasının temel nedeni aç gözlülük değil aksine yaratıcılıktır. ABD'nin göç tarihine de değinilen bu kısımda göçmenlerin ABD'ye çok büyük ekonomik faydalarının olduğu sonucuna varılmıştır.

Yetenek için küresel rekabet başlıklı bölümde ABD'nin yaratıcı sınıfı çekme konusunda lider konumunu kaybetmeye başladığı vurgulanmış ve bunun nedeni olarak artık diğer ülkelerde de yaratıcı sınıf mensuplarının aradıkları ekonomik fırsatları, kariyer ve eğitim olanaklarını her şeyden önemlisi canlı kentleri bulabilmeleri gösterilmiştir (s. 153). 2000'li yılların başına kadar 1-2 milyon insanın ABD'den yurt dışına taşındığı örneğiyle ortaya atılan bu sav daha da güçlendirilmiştir. Florida, burada gelecek dönemler için bir eleştiri getirmiş ve

yetenek açığının bir bütün olarak ekonomiyi vuracağını aynı zamanda da bilimsel ve teknolojik yaratıcılığı olumsuz etkileyeceğini söyleyerek uyarıda bulunmuştur. Ayrıca tersine beyin göçü gerçekleştiren insanların memleketlerine döndüklerinde yüksek teknoloji şirketleri kurarak güçlendiklerine de vurgu yapılmıştır. Florida, bu analizi yaptıktan sonra kendi görüşünü de söylemekten geri durmamıştır. Ona göre ciddi bir kayıp yaşanması için çok sayıda yaratıcı insanın ülkeyi terk etmesi gerekmektedir. Önemli birkaç ismin kaybedilmesinin de çok zararlar getireceğini söylemekte ve ülkesi (ABD) için şu uyarıyı yapmaktadır; “Her ne kadar her şey henüz kaybedilmemişse de tehlike çanları çalıyor.” (s. 203).

Yazar yaratıcı sınıfın ABD’den tersine göç faaliyetlerine giriştiklerini incelerken bu durumun en temel nedeninin 11 Eylül sonrası Washington’un sürekli değişen politik iklimi olduğuna kanaat getirmiştir (s. 198). ABD’de göçmenlerin yeşil kart almak ve pasaport işlemlerini tamamlamak için uzun uğraşlar vermesini ve sürekli beklemek zorunda kalmasını Washington’un olumsuz politikalarını birer örnek olarak göstermiştir. ABD’den göç eden yaratıcı sınıfın önemli mali sorunlar getireceğine de vurgu yapılan çalışmada bu durumun iş dünyasını çıkmaza soktuğundan da bahsedilmiştir. Büyük Amerikan fırsatlarının (Amerikan rüyası) artık insanları çekmekte zorlandığını belirten Florida, yine de her şeyin bitmediğini ve kötü gidişata rağmen Amerika’nın yaratıcı sınıf mensubu insan konusunda lider konumunu hatırlatmaktadır. Bugün de durum farksızdır, gerçekten de dünyanın her yerinden yaratıcı insanlar ülkelerini terk etmek istediklerinde gitmeyi düşündükleri ilk noktalardan biri ABD’dir. Kitabın bu duruma vurgu yapması gerçekliği yansıtması açısından önemlidir.

Küresel yaratıcı sınıfın yapısını incelediği kısımlarda Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) verilerini kullanan Florida, dünyada yaratıcı sınıfın büyüme oranlarında ABD’nin son sıralarda olduğunun altını çizmiştir. Ülkelerde gayrisafi yurt içi hasıla oranlarından patent sayılarına hatta AR-GE çalışmalarına ayrılan bütçelere kadar yaratıcı sınıfı çekecek her türlü olguyu karşılaştıran Florida yaratıcı sınıfa mensup göçmenlerin sayısında lider olan ABD’nin yaratıcı sınıfın büyümesi istatistiklerinde son sıralarda yer almasının yarattığı tehlikeye çalışma boyunca dikkat çekmekte ve bunu yaparken kendisinin oluşturduğu, küresel hoşgörü endeksi olarak adlandırdığı sınıflamadan da faydalanmaktadır. Kitabın bu bölümünde yetenekli yaratıcı sınıfı çekilmekte en önemli rekabetin ülkeler arasında değil yaratıcılığı kullanma ve yenilikçiliği besleme becerileri olan kentler ve bölgeler arasında olduğunun altı çizilmiştir. Kentlerin uzmanlaşmasına dikkat çekilen çalışmada sanayi devriminin kent merkezlerinin oluşmasına yol açtığı belirtilerek kentler ekonomide oynadıkları role göre dört farklı grupta toplanmıştır.

Kitabın ana bölümlerinin sonuncusu *Yolumuzu Kaybetmek* başlığı altında incelenmiştir. Birleşik Devletlerdeki gelir eşitsizliğinin son dönemde tehlikeli seviyelere geldiği vurgulanırken bu durumun yaratıcı ekonomide ileri gelen yerlerde daha yüksek olduğunun da altı çizilmiştir. ABD'nin varlıklılar ve yoksullar olarak ikiye ayrılmaya başladığını hatırlatan Florida, iki kesim arasındaki uçurumun daha da açılması halinde oluşabilecek tehlikelerden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra bu çalışma okuyucuya “İnsanların yetenekleri yaratıcı uygulamalarla işlense kim bilir neler yapabilir?” sorusunu sorarak yaratıcılık üzerinde düşünmeye sevk etmektedir (s. 271).

Yazarın işaret ettiği bir diğer konu da yaratıcı çağ toplumunda oluşan ve oluşabilecek sorunlardır. Konut fiyatlarının artışından, otomobil kullanarak işe gidenlerin çektiği zorluklara, insanların yaratıcı çağın kalabalık toplumu içerisinde stresli yaşantılarından, yeterince kullanılmayan insan potansiyeline kadar pek çok örnek verilmiş, bu örnekler kitap boyunca olduğu gibi yine tablo ve grafiklerle güçlendirilmiştir. Çalışma boyunca ülkesine bağlı bir birey olduğu anlaşılan yazar kitabın sonlarına yaklaşırken ABD'nin bu kutuplaşma döneminden çıkmasının yollarını ve Amerikalıların ortak geleceğini tehdit eden faktörlerin nasıl ortadan kaldırılacağını açıklamayı amaçlamıştır.

ABD siyasetine hâkim olan iki partinin de (Cumhuriyetçiler ve Demokratlar) yaratıcı çağda kutuplaşma ve ayrışma konusunu çözmekte yetersiz kaldığının vurgulandığı çalışmada ahlak siyasetinin insanları oyaladığına, önemli ekonomik sorunların gözden kaçırıldığına vurgu yapmıştır. Bölümün sonunda yaratıcı sınıf oluşturmak konusunda ABD'nin öncü rolünü kaybetmeye başladığı tekrar hatırlatılmıştır. *EK A* ve *EK B* başlıklı iki ek bölümde Florida yaratıcı sınıfa dair 3T kuramının, yaratıcılık endeksinin ve eşitsizlik endeksinin sonuçlarını tablolardan faydalanarak okuyucusu ile paylaşmıştır (s. 387-399). Savunduğu tezini bilimsel göstergelerle gözler önüne sermesi kitabın ikna ediciliği açısından oldukça yerindedir.

Çalışmaya bütüncül bir yaklaşımla kent sosyolojisi penceresinden bakıldığında yaratıcı çağda başarılı olmak için yaratıcı bölgelerin/kentlerin insanlarına yatırım yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Kent çalışmaları alanının önemli eserlerinden olan bu kitaptan çıkartılması gereken çok değerli sosyolojik sonuçlar da vardır. Örneğin; yaratıcı toplumun ülkelerin tamamında değil belirli kent ve bölgelerde yerleştiği, günümüzde bilim adamlarından mühendislere kadar pek çok yaratıcı meslek mensubunun ABD'de yaşadığı ancak ABD'nin öncü rolünü kaybetmemek için insanlara (yaratıcı sınıfa) daha fazla yatırım yapması gerektiği anlaşılmaktadır. Kitabının gözler önüne serdiği bu durumlar, başlı başına bir kentin yaratıcı sınıfı nasıl göç etmeden ellerinde tutmaları gerektiğini anlatmaktadır. Bu aynı zamanda eserin

neden okunması gerektiği sorusunun da cevabıdır. Florida'nın çalışması literatüre daha önce hiç kullanılmamış ya da kullanılıp önemi yeterince idrak edilememiş ve hareket halinde olan bir yaratıcı sınıf olgusu kazandırmıştır. Tüm bu sosyolojik incelemelerin yanı sıra yazarın ülkesinde gördüğü ve uzmanlık alanına giren önemli bir problemi önce analiz edip sonra çözüm yolları ortaya koyması kent sosyolojisi alanında ortaya çıkması muhtemel problemlere karşı gösterilecek tutum noktasında okuyucuya katkı sunacaktır.